

Бальватан хаана толгъа

1937 джилин август сарла „Улан хѳч“ совхозас ѳрлэ гарад йовад, Меклэт фермд ѳрүн цääläнь харгъдж ирэд, цä уучкад, цааран тег орад, отармуд эргэд гарв бидн. Тиигхд Меклэтин фермин отармуд август сард цааран далн-найн дуунад идгär гарч оддг билä. Ѳдрин дуусн отармудар эргэд, хѳчнрлэ күүндвр кеджägгäд, сѳ хärдж йовад, тѳѳрэд, нег бички галин герлүзäд, йова-йова йовдж, түүнүр ордж ирв бидн. Арбич экч цäägгäн чанад тоов.

— Äддäнр (политотделин äмтиг иигдж хѳчнр келдг билä) эн толгъа, мана дѳрвн Ѳрдин Бальватан хаана толгъа гидж мана кѳгшд келнä. Урд цагт болхла—хавр-намрт хувргуд ирдж ном умшдг билä. Тувдäс, Монггълас ирсн ламнр эрк биш эн толггян дорд-ѳмн бийднй ирдж ном умшдг билä. Бидн, харчуд болхла, ѳѳрдäд ирэд буусн замдан, зул ѳргдг билäвдн. Мини ѳргсн зулин герлär, таанр тѳѳрч йовад, ордж ирэд, амрчанат. Хальмг номта кун

күндллггнä йосар, эн толггя деер гардмн биш—гидж ѳвгн угән тѳгсäv.

Хальмгин хаадудин тууджд Бальватан хан бäädж гидж медгдхш, болв хальмгин зäрм хаадуд хойр нертä бäädж, үлгүрнй келхд, Пунцук гидг хан Мончак гидг нертä бäädж; Хѳ Ѳрлѳк гидг хаана йосн нернй ола күртл медгддж бäähш (ѳрлѳк гисн үг полководец гисн үг гидж шинджлächнр цäälггнä).

Мана научн-исследовательск институт эн тѳриг онгглджд, Бальватана толггяг малтдж хäläхла сән болхмн, энүнäs хальмгин музейд болн научн-исследовательск институтд кергтä, үнтä, тууджд темдглгдх тоот секгдх гидж саннав. Энүнäs олдсн тоот мана научн-исследовательск институтд кѳдлджäсн тууджчнрт, лингвистнрт, шинджлächнрт, этнографст, архелогост, эднä цаарандк кѳдлмшт иклчинртä зер-зев, сав-сарх, бичгтамгъ, хувц-хунр гарх мѳн.

САЛЬМИН Д.